

ภาคผนวก 8 : ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

8.1 คำนำ

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นผลิตผลทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศไทย มีแหล่งการเพาะปลูกที่สำคัญอยู่บริเวณจังหวัดเพชรบูรณ์ และนครราชสีมา ประเทศไทยสามารถปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้ปีละ 2 ครั้ง ผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบหลักในอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ ที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องตามภาวะการเติบโตของภาคปศุสัตว์ โดยเฉพาะไก่เนื้อ และสุกร ซึ่งมีความต้องการใช้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นส่วนประกอบในการผลิตอาหารสัตว์ 4.3 ล้านตันต่อปี โดยร้อยละ 94 เป็นผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศ ผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์อีกส่วนหนึ่งจะนำไปใช้ในด้านอื่นๆ เช่น อุตสาหกรรมแป้งข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดป่น น้ำมันพืช และเครื่องสำอางค์ เป็นต้น

8.2 การผลิตและการค้า

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมอาหารสัตว์ ประมาณร้อยละ 90.95 ของผลผลิตทั้งหมด ใช้ในกระบวนการผลิตอาหารสัตว์ของประเทศ ปัจจุบันพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มีประมาณ 6.6 ล้านไร่ ผลผลิตรวม 4.12 ล้านตัน ผลผลิตเฉลี่ย 611 กิโลกรัม/ไร่ ปัจจุบันการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศ จำแนกได้ 2 รุ่น คือ รุ่นที่ 1 (ฤดูฝน) ปลูกตั้งแต่เดือน พ.ค.-ต.ค. ผลผลิตจะเก็บเกี่ยวมาก ในช่วงเดือนกันยายน ประมาณร้อยละ 86 ของผลผลิตทั้งประเทศ และรุ่นที่ 2 (ฤดูแล้ง) จะปลูกตั้งแต่เดือน พ.ย.-เม.ย. เก็บเกี่ยวมากที่สุด ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ประมาณร้อยละ 14 ของผลผลิตทั้งประเทศ การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของไทยมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากเกษตรกรหันไปปลูกมันสำปะหลังและอ้อยมากขึ้น ขณะที่ความต้องการใช้โดยรวมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ตามการขยายตัวของการเลี้ยงสัตว์เชิงพาณิชย์ แต่สามารถชดเชยด้วยการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากประเทศเพื่อนบ้าน ตามโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวะดี เจ้าพระยา และแม่โขง (ACMECS) โดยมีตลาดส่งออกที่สำคัญ คือ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และไต้หวัน โดยเฉพาะมาเลเซีย มีสัดส่วนการนำเข้าร้อยละ 65 ของปริมาณส่งออกรวม สูงกว่าประเทศอินโดนีเซีย และไต้หวัน ที่มียอดนำเข้าประมาณร้อยละ 10 ส่วนการนำเข้าในส่วนใหญ่มากจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชา มียอดนำเข้า ร้อยละ 70 ลาว ร้อยละ 27 และพม่า ร้อยละ 2 เป็นต้น

ในด้านการผลิต เกษตรกรนิยมใช้พันธุ์ข้าวโพดลูกผสมของเอกชน เนื่องจากให้ผลผลิตสูงกว่าสายพันธุ์อื่นๆ โดยในบางพื้นที่สามารถให้ผลผลิตสูงถึง 1.2 - 2 ตันต่อไร่ ในขณะที่สายพันธุ์ของ

กรมวิชาการเกษตรนั้นให้ผลผลิตเฉลี่ยที่ต่ำกว่ามาก ส่วนใหญ่อยู่ที่ 0.6-0.9 ตันต่อไร่เท่านั้น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จัดเป็นพืชที่มีโรคและแมลงรบกวนน้อย เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ร่วมกับการใช้สารชีวภาพกำจัดแมลงได้ ปัญหาหลักของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ คือ ภาระงานการเก็บเกี่ยวที่ยังไม่ถูกต้อง โดยเกษตรกรบางส่วนจะรีบเก็บเกี่ยวข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ก่อนที่ผลผลิตจะแห้งสนิท เพื่อจะเตรียมดินปลูกรอบต่อไป ทำให้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีความชื้นสูง และเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีพื้นที่สำหรับตากข้าวโพด การซื้อขายจึงถูกหักค่าความชื้นสูงเป็นประจำ ทั้งยังทำให้คุณภาพข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ลดลง เนื่องจากเกิดเชื้อราได้ง่าย โดยเฉพาะหากเกิดเชื้อกลุ่มที่ให้สารอะฟลาท็อกซิน จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพอาหารสัตว์อีกด้วย ถ้าสัตว์เลี้ยงกินสารพิษนี้เข้าไปจะทำให้แคระแกรน น้ำหนักตัวลดลง นานนมหรือไข่ลดลง ตับอักเสบ และอาจเกิดมะเร็งในตับ นอกจากนี้ การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทยเกือบทั้งหมดอาศัยน้ำฝน และเกษตรกรปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และเก็บเกี่ยวพร้อมกัน ทำให้ผลผลิตเข้าสู่ตลาดพร้อมกัน เกิดปัญหาราคาตกต่ำเป็นระยะ

ตารางที่ 8.1 ปริมาณการผลิต ส่งออก และจำหน่ายในประเทศของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

(หน่วย: ตัน)

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	2549	2550	2551
ผลิต	3,918,332	3,890,218	4,122,139
ส่งออก	257,520	233,003	339,504
ใช้ในประเทศ	3,660,812	3,657,215	3,782,635
จำหน่าย	118,321	-	1,100,000
เข้าตลาด	3,542,491	3,657,215	2,682,635

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ตารางที่ 8.2 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ : เนื้อที่ ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ ราคา และมูลค่าของผลผลิตตามราคาที่เกษตรกรขายได้ ปี 2541-2550

ปี	เนื้อที่เพาะปลูก (1,000 ไร่)	เนื้อที่ เก็บเกี่ยว (1,000 ไร่)	ผลผลิต (1,000 ตัน)	ผลผลิตต่อไร่ (กก.)	ราคาที่เกษตรกร ขายได้ (บาท/กก.)	มูลค่าของผลผลิต ตามราคาที่ เกษตรกรขายได้ (ล้านบาท)
2541	9,008	8,628	4,617	535	3.7	17,085
2542	7,719	7,541	4,286	568	4.31	18,475
2543	7,802	7,594	4,462	588	3.82	17,044
2544	7,685	7,474	4,466	598	3.95	17,641
2545	7,317	7,167	4,230	590	4.14	17,512
2546	6,943	6,774	4,178	617	4.43	18,509
2547	7,040	6,810	4,216	619	4.59	19,350
2548	6,626	6,436	3,943	613	4.78	18,848
2549	6,040	5,871	3,716	633	5.45	20,253
2550	5,961	5,797	3,661	632	6.85	25,080

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ตารางที่ 8.3 เนื้อที่ ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ 10 จังหวัดแรกที่มีพื้นที่เพาะปลูกสูงสุด ปี 2551

จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก		เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิตต่อไร่ (กก.)	
	(ไร่)	(%)			ปลูก	เก็บ
เพชรบูรณ์	977,363	14.6	954,562	657,143	672	688
นครราชสีมา	716,916	10.7	699,104	416,528	581	596
เลย	551,987	8.2	532,299	296,471	537	557
น่าน	468,571	7.0	458,027	310,727	663	678
ตาก	458,144	6.8	444,957	286,596	626	644
เชียงใหม่	431,526	6.4	423,018	297,374	689	703
ลพบุรี	391,997	5.9	379,703	238,334	608	628
นครสวรรค์	383,880	5.7	376,771	259,597	676	689
พิษณุโลก	254,360	3.8	245,789	169,842	668	691
พะเยา	221,090	3.3	216,784	149,617	677	690

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

8.3 ห่วงโซ่อุปทาน

อุตสาหกรรมข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ประกอบไปด้วยผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

กลุ่มต้นน้ำ

กลุ่มผู้จำหน่ายพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมี 2 กลุ่ม คือ หน่วยงานของรัฐ และบริษัทเอกชน ในส่วนนี้จากการสัมภาษณ์เกษตรกร พบว่า พันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของรัฐไม่ได้รับความนิยมเนื่องจากอัตราการงอก และการให้ผลผลิตต่ำกว่าเอกชนมาก

สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีเนื้อที่เพาะปลูกไม่มากนัก และพยายามใช้พื้นที่ที่ตนมีอยู่ในการเพาะปลูกให้มากที่สุด จึงไม่มีพื้นที่เหลือสำหรับทำยุ้งฉาง หรือลานสำหรับตากผลผลิต การส่งมอบสินค้ามักใช้บริการของผู้รวบรวมระดับท้องถิ่น ซึ่งจะมารับซื้อที่ไร่ โดยใช้วิธีการเหมา เนื่องจากเกษตรกรจะเร่งการเก็บเกี่ยว เพื่อที่จะได้เตรียมพื้นที่ปลูกรอบต่อไปได้เร็วขึ้น ทำให้การขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้รับราคาต่ำจากการหักค่าความชื้น จากการสัมภาษณ์ พบว่า ความชื้นเฉลี่ยของกรณีนี้ อยู่ที่ร้อยละ 30-35 ของน้ำหนัก อีกทางหนึ่งสำหรับเกษตรกรที่ผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ความชื้นต่ำ ส่วนใหญ่จะใช้วิธีรอให้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แห้งคาแปลง แล้วจึงเก็บเกี่ยว โดยระยะเวลาที่รอจะมากกว่า 110 วันนับจากวันที่ปลูก กรณีนี้เกษตรกรผู้ขายมักใช้การชั่งกิโลขายมากกว่าการขายเหมา เนื่องจากจะได้ราคาดีกว่ามาก การเก็บเกี่ยวจะดำเนินการจ้างแรงงานมาเก็บเกี่ยว หากเป็นพื้นที่ปลูกขนาดใหญ่จะใช้บริการรถเก็บเกี่ยว ในการขายเกษตรกรผู้ขายจะได้รับค่าสินค้าเป็นเงินสด กรณีที่เกษตรกรไปรับปัจจัยการผลิตมาจากพ่อค้า

มาก่อน ก็ให้หักค่าใช้จ่ายพร้อมดอกเบี้ยในตอนขายสินค้า รูปแบบของการขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร สามารถสรุปเป็น 4 ลักษณะได้ ดังนี้

1) เกษตรกรที่เป็นลูกไร่ จะขายผลผลิตให้กับพ่อค้าที่ให้สินเชื่อ โดยพ่อค้าจะเป็นผู้ มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารด้านการตลาดและราคา นอกจากนี้ ยังมีความสัมพันธ์ ใกล้ชิดกับเกษตรกร ขั้นตอนการรับซื้อ พ่อค้าจะเป็นผู้ให้สินเชื่อโดยตรงด้านปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ตลอดจนค่าแรงงานเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวแก่เกษตรกร ตั้งแต่เริ่มแรกเพาะปลูก หรือเรียกว่า “ลูกไร่” เป็นต้น และเมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยว เกษตรกรต้องนำ ผลผลิตมาจำหน่ายให้กับพ่อค้าที่ให้สินเชื่อโดยตรง ซึ่งพ่อค้าจะหักในส่วนที่เป็นต้นทุนทั้งหมด พร้อมดอกเบี้ย ส่วนที่เหลือเกษตรกรได้รับไป ราคาที่เกษตรกรขายได้จะต่ำกว่าราคาท้องตลาด ทั่วไป

2) พ่อค้าท้องถิ่นที่มีเครื่องสี จะทำการรับซื้อผลผลิต โดยนำเครื่องสีไปบริการถึงไร่ แล้วหักค่า สี และจะหักค่าขนส่งตามระยะทางเฉลี่ยค่าขนส่งจากไร่ถึงโกดังหรือไซโลของผู้รับซื้อ หากระยะ ทางไกล การคมนาคมไม่สะดวกโดยเฉพาะพื้นที่ปลูกที่อยู่บนภูเขาสูง ซึ่งจะต้องใช้รถแทรกเตอร์ ขนส่งลงมาในพื้นที่ราบ (พื้นที่การคมนาคมสะดวก) หลังจากนั้นใช้รถบรรทุกขนส่งไปโกดังหรือ ไซโลของพ่อค้า ราคาที่เกษตรกรขายได้จะหักค่าสีและค่าขนส่ง

3) เกษตรกรจะนำผลผลิตไปขายเองที่ร้านรับซื้อพืชไร่ ตลาดกลาง และสหกรณ์การเกษตรที่ ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ โดยผู้ที่มีเครื่องสีในพื้นที่จะรับจ้างสีข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร หลังจากนั้นเกษตรกรจะนำตัวอย่างข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไปให้แหล่งรับซื้อดังกล่าวพิจารณาตกลงราคา หาก เกษตรกรพอใจในราคาจะขนส่งผลผลิตไปยังโกดังหรือสถานที่เก็บข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของผู้รับซื้อที่ ได้ตกลงราคากันไว้ ซึ่งเกษตรกรจะต้องเสียค่าขนส่งเอง ราคาที่เกษตรกรขายได้จะสูงกว่า กรณีที่ 1 และกรณีที่ 2

4) เกษตรกรจะขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง หรือพ่อค้าท้องถิ่นที่อยู่ในแหล่งผลิต โดยจะ เก็บไว้ในระยะสั้น เมื่อรวบรวมได้ปริมาณมากพอสมควรแล้ว จะส่งต่อไปยังผู้รวบรวมท้องถิ่น รายใหญ่ต่อไป

กลุ่มกลางน้ำ ได้แก่ พ่อค้าผู้รวบรวมในระดับชุมชน และสหกรณ์การเกษตร

การดำเนินงานของผู้รวบรวม พ่อค้าจะเป็นผู้ดำเนินการหาแรงงานในการเก็บเกี่ยวในกรณีที่เป็น การซื้อเหมาผลผลิต ก่อนจะส่งไปยังพ่อค้าผู้รวบรวมระดับจังหวัด หรือภูมิภาคเพื่อส่งให้กับ โรงงานผลิตอาหารสัตว์ ในการขายให้กับโรงงานพ่อค้าจะขายเป็นเงินสด โดยมีระยะเวลาเครดิต 4-5 วันทำการ

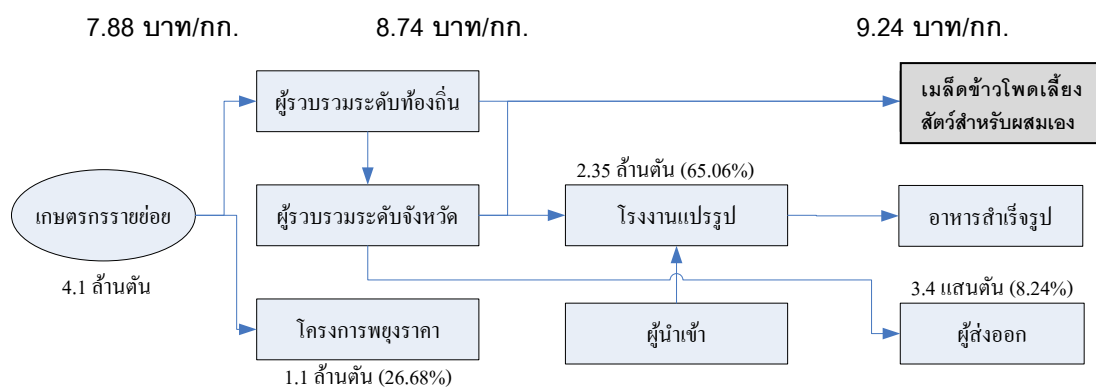
อีกทางหนึ่งเกษตรกรจะมีการรวมตัวกันในรูปสหกรณ์เพื่อรวบรวมส่งให้โรงงาน สหกรณ์การเกษตรที่มีบทบาทในกรณีนี้ เช่น สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. (สกต.) ในขั้นตอนของการรวบรวมนี้ พ่อค้าหรือสหกรณ์จะทำการสีแยกเมล็ดแล้ว นำไปตากหรืออบให้แห้งก่อนจำหน่าย และในระดับของผู้รวบรวมระดับจังหวัด จะมีผลผลิตบางส่วนที่ถูกนำไปขายให้กับผู้ส่งออกในปริมาณที่ไม่มากนัก เนื่องจากการผลิตในประเทศมีปริมาณที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ นอกจากนี้ บางช่วงเวลาที่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีราคาตกต่ำ กอตันให้รัฐบาลใช้นโยบายรับจำนำเพื่อแทรกแซงราคาในประเทศ

ระดับปลายน้ำ ได้แก่ โรงงานผลิตอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมแปรรูปข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ในระดับโรงงานผลิตอาหารสัตว์นั้น มีความต้องการใช้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์สูงมากกว่าอุตสาหกรรมอื่นๆ จัดเป็นผู้ซื้อรายใหญ่ที่มีอำนาจต่อรองในตลาดสูง มักเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดราคารับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โรงงานอาหารสัตว์ พบว่าโรงงานไม่นิยมที่จะทำโครงการในลักษณะสัญญารับซื้อ ซึ่งจะเป็นลักษณะผูกขาดการซื้อโดยผู้จำหน่ายรายเดิมๆ แต่จะนิยมกระจายรับซื้อจากผู้ขายหลายๆ ราย เพื่อลดอำนาจต่อรองของผู้ขายลง โดยยังให้บริการกลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์เป็นกรณีพิเศษ เช่น ให้สิทธิรับบริการลงสินค้าก่อนกลุ่มพ่อค้าผู้รวบรวม เป็นต้น

สำหรับผลผลิตอาหารสัตว์ที่ผลิตได้ส่วนใหญ่ มักจะผลิตเพื่อบริการกลุ่มบริษัทในเครือก่อน เพราะบริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์รายใหญ่มักจะเป็นบริษัทในเครือของธุรกิจปศุสัตว์เดิม เช่น เครือเจริญโภคภัณฑ์ กลุ่มบริษัทเบทาโกร และเครือสหพัฒน์ เป็นต้น

รูปที่ 8.1 ห่วงโซ่อุปทานของผู้ประกอบการในธุรกิจข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2551



ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และการสัมภาษณ์

8.4 ภาวะการผลิตมูลค่าเพิ่มและส่วนเหลือมตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ปัจจุบันปริมาณการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศลดลงอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าเกษตรกรจะสามารถขยายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอกับต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงมากกว่า โดยปี พ.ศ. 2550 มีพื้นที่เพาะปลูกลดลง 4 ล้านไร่เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2541 แต่ประสิทธิภาพการผลิตสูงขึ้น จาก 535 กิโลกรัมต่อไร่ ในปี พ.ศ. 2541 เป็น 632 กิโลกรัมต่อไร่ ในปี 2550 ทำให้ผลผลิตในประเทศลดลงเพียง 1 ล้านตัน แม้ว่าพื้นที่เพาะปลูกจะลดลงมากก็ตาม และมีการชดเชยด้วยการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่เพาะปลูก โดยการส่งเสริมของกลุ่มธุรกิจเกษตรของไทยในประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ลาว กัมพูชา และพม่า มีกำลังการผลิต 1.2 ล้านตัน ในปี พ.ศ. 2550 และมีต้นทุนโดยเฉลี่ยต่ำกว่า 5 บาทต่อกิโลกรัม แหล่งผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ เพชรบูรณ์ นครราชสีมา เลย และน่าน มีพื้นที่เพาะปลูกรวมร้อยละ 40.5 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งประเทศ (ดูตารางที่ 8.2-8.3)

ในขณะที่ต้นทุนส่วนใหญ่ของเกษตรกร จากการสัมภาษณ์ พบว่า ค่าใช้จ่ายด้านค่าแรงงาน และปุ๋ยยังคงเป็นค่าใช้จ่ายหลัก ซึ่งมีต้นทุนอยู่ที่ร้อยละ 56 และร้อยละ 15 ของต้นทุนทั้งหมด ตามลำดับ จากต้นทุนทั้งหมดราว 6,915.38 บาทต่อตัน ในปี 2553 ส่วนต้นทุนของพ่อค้าคนกลาง จากการสัมภาษณ์พ่อค้าคนกลางในจังหวัดลพบุรี พบว่า ต้นทุนหลักยังคงเป็นค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน คิดเป็นร้อยละ 80 ส่วนต้นทุนค่าขนส่งแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่มีต้นทุนค่าขนส่งรวมราว 121.4 บาทต่อตัน ต้นทุนรวมคิดเป็น 0.60 บาทต่อกิโลกรัม ในส่วน ของโรงงานแปรรูป มีสัดส่วนของการใช้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 65 ต่ออาหารสัตว์ 1 กิโลกรัม โดยมีราคาขายอาหารสัตว์ที่กิโลกรัมละ 14.36 บาท จากการประเมินของโรงงาน ต้นทุนการขนส่งไม่เกินร้อยละ 10 ของต้นทุนทั้งหมด

ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ความชื้นไม่เกินร้อยละ 14.5 ที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ย ปี พ.ศ. 2551 คือ 7.88 บาทต่อกิโลกรัม ราคารับซื้อของโรงงานเฉลี่ย 8.74 บาทต่อกิโลกรัม ราคาส่งออก F.O.B. 9.24 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนต่างราคาและกำไรขั้นต้น เป็นไปตามตารางที่ 8.4

ตารางที่ 8.4 ร้อยละของส่วนต่างราคาและส่วนเหลือมการตลาด (กำไรเบื้องต้น) ของผู้เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ผู้เกี่ยวข้อง	ส่วนต่างราคา (บาทต่อกิโลกรัม)	กำไรเบื้องต้น (บาทต่อกิโลกรัม)
เกษตรกร (ผลผลิต 1 ตันต่อไร่)	n/a	0.96
พ่อค้าคนกลาง และสหกรณ์การเกษตร	0.86	0.26
ผู้ส่งออก	0.50	n/a
โรงงานแปรรูป	0.59	n/a

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และการสำรวจของผู้วิจัย

จากข้อมูลการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พบว่า ต้นทุนการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของต่างประเทศต่ำกว่าผู้ผลิตในประเทศพอสมควร หากต้องการให้เกษตรกรในประเทศสามารถมีขีดความสามารถในการแข่งขันได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการส่งเสริมในลักษณะต่างๆ ซึ่งช่องทางในการเพิ่มมูลค่าที่สามารถทำได้ในระดับต่างๆ ดังนี้

ระดับเกษตรกร สามารถลดต้นทุนการผลิตจะด้วยวิธีการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ หรือพัฒนาระบบการผลิตที่มีต้นทุนต่ำ เช่น การส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อปรับปรุงดิน เป็นต้น จากการสัมภาษณ์เกษตรกรตัวอย่างที่สามารถผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้ผลผลิตต่อไร่สูงถึง 1,200-1,600 กิโลกรัมต่อไร่ เกษตรกรกลุ่มนี้ยืนยันว่าการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็นต้น จะช่วยให้ดินร่วนซุยส่งผลให้ระบบรากแข็งแรง ต้นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไม่แคระแกรน และเมื่อให้ปุ๋ยน้ำในระยะติดฝัก จะช่วยให้ฝักมีขนาดใหญ่ให้น้ำหนักมาก อีกส่วนหนึ่งมาจากการเลือกใช้พันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง บางพันธุ์เหมาะกับดินร่วน บางพันธุ์เหมาะกับดินเหนียว บางพันธุ์ทนแล้ง บางพันธุ์เหมาะกับหน้าฝน เป็นต้น เกษตรกรกลุ่มนี้กล่าวว่าเดิมตนจะเก็บข้าวโพดเลี้ยงสัตว์บางส่วนไว้ทำพันธุ์ในรอบถัดไป ประมาณ 3 ปี พบว่า ผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ลดลงอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันเลยใช้วิธีซื้อพันธุ์ใหม่ในทุกรอบการผลิต รวมทั้งให้เกษตรกรยึดระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวออกไป อย่างน้อยต้องตากข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้แห้งคาแปลงก่อนเก็บเกี่ยว เพื่อให้สามารถขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้ โดยถูกหักค่าความชื้นน้อยที่สุด

ในส่วนของผู้รวบรวมผลผลิต ควรมีการสื่อสารกับเกษตรกร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ตรงกับความต้องการของลูกค้า คือ โรงงานแปรรูปให้มากที่สุด หากเกษตรกรสามารถลดความชื้นในผลผลิตลงได้ การสีเพื่อเอาเมล็ดก็ได้ผลผลิตที่ดี และลดเวลาและพลังงานที่ใช้ในการลดความชื้นของผลผลิตก่อนที่จะนำส่งโรงงานได้

ในระดับของโรงงานนั้น มีทางเลือกที่มากกว่าในการเลือกใช้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในการผลิต เพราะสามารถหันไปใช้วัตถุดิบอื่นๆ เพิ่มขึ้นได้ในกรณีที่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีราคาแพง ทำให้มีอำนาจต่อรองสูงในการตั้งราคารับซื้อ ในกระบวนการผลิตเพียงต้องระมัดระวังการทำงานให้ได้มาตรฐาน ตามมาตรฐานความปลอดภัยในอาหาร ซึ่งมีกระบวนการสับย่อยกลับถึงปัจจัยการผลิต เช่น อาหารสัตว์ เป็นต้น ทำให้โรงงานที่มีการผลิตอาหารสัตว์ป้อนอุตสาหกรรมปศุสัตว์ จำเป็นต้องเข้มงวดในกระบวนการผลิต ซึ่งในบรรดาวัตถุดิบอาหารสัตว์ เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ หรือมันสำปะหลัง เป็นต้น มีศัตรูพืชน้อย ทำให้กระบวนการผลิตจากเกษตรกรนั้นค่อนข้างปลอดภัย จะมีเพียงแต่ช่วงเวลาที่อยู่ในมือของผู้รวบรวม ที่จะมีกระบวนการอบและพ่นยาเพื่อรักษาคุณภาพผลผลิต จนอาจมีการปนเปื้อนในระดับสูงเกินมาตรฐานที่กำหนด โรงงานจึงจำเป็นต้องมี

กระบวนการตรวจสอบย้อนกลับที่ดี และสื่อสารให้เป็นที่เข้าใจต่อไป มาตรฐานที่สำคัญของ
อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ คือ European Food Safety Authority (EFSA)

โครงสร้างการขนส่งของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไปยังโรงงานอาหารสัตว์นั้น ผ่านตัวกลางเพียง 1-
2 รายเท่านั้น โดยรายแรก จะเป็นนายหน้าในระดับชุมชน ซึ่งมีบริการเก็บเกี่ยวและขนส่งผลผลิตให้
ด้วย โดยจะส่งผลผลิตต่อไปให้กับผู้รวบรวมรายใหญ่ โดยผู้รวบรวมรายใหญ่ จะเป็นผู้ดำเนินการ
แปรรูปขั้นต้น โดยการสีแยกซังและเมล็ดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ก่อนที่จะนำเมล็ดไปส่งต่อไปยังโรงงาน
 ทั้งนี้ ผู้รวบรวมผลผลิตนั้น มีทั้งเป็นเอกชน และเป็นสหกรณ์การเกษตร

สรุปปัญหาสำคัญที่พบในห่วงโซ่อุปทานของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ คือ คุณภาพของข้าวโพด
เลี้ยงสัตว์มักมีปัญหาความชื้นสูง อันเนื่องจากการคัดเลือกพันธุ์ที่ปลูก และการกำหนดระยะเวลา
เก็บเกี่ยวที่ไม่ถูกต้อง ทำให้เวลารวบรวมผลผลิตก่อนขายนั้นมีโอกาสที่เกิดการเน่าเสีย หรือขึ้นรา
ได้ง่าย ทั้งนี้ แม้จะมีสาเหตุมาจากเกษตรกรไม่ได้ตากข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ก่อนส่งเข้าโรงงาน แต่การที่
โรงงานไม่ได้ชี้แจง หรือส่งสัญญาณที่เข้มงวดกับเกษตรกรในการรับซื้อ ทำให้วิธีการปฏิบัติที่ดีไม่ได้
ได้รับการตอบรับจากเกษตรกรเท่าที่ควร ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากความต้องการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เพื่อ
ใช้ผลิตมีสูงมาก หากไม่รับซื้อก็จะไม่มีวัตถุดิบเพียงพอที่จะป้อนโรงงาน

แม้ว่าการปริมาณการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของไทย จะไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ แต่
การขยายพื้นที่เพื่อทำการผลิตนั้นไม่ใช่ทางเลือกที่เหมาะสม เพราะราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ถูก
กำหนดมาจากตลาดโลก บางช่วงเวลาเกษตรกรต้องพบปัญหาราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ตกต่ำ หาก
เพิ่มพื้นที่การผลิตยิ่งเร่งให้เกิดปัญหาด้านราคาบอยยิ่งก็ขึ้น อีกทั้งมีการขยายกำลังการผลิต
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศเพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่อง โดยที่มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าการผลิตใน
ประเทศอยู่มาก ทำให้ในอนาคตความสามารถในการแข่งขันกับข้าวโพดเลี้ยงสัตว์นำเข้าจะลดลง
ดังนั้น ควรเร่งส่งเสริมและพัฒนากระบวนการลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรให้มากขึ้น
โดยเฉพาะการเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ การจัดการแหล่งน้ำในไร่ การใช้ปุ๋ย รวมไปถึง
การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ เพื่อให้เกษตรกรจะสามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ต่อไป